

Edyta Nowak-Żółty
edanowa@gmail.com
Kolegium Nauczycielskie
Bielsko-Biała
Lech Górniak
gorniakl@uek.krakow.pl
Katedra Psychologii i Dydaktyki
Uniwersytet Ekonomiczny
Kraków

Znaczenie relacji zaufania w tutoringu akademickim

Zaufanie jest podstawowym elementem prowadzącym do poszukiwania wyższego wykształcenia, ponieważ tylko poprzez doświadczenie zaufania studenci będą mogli doświadczyć umacniającego poczucia wolności, a ćwiczenie tej wolności wymaga (zawartego w zaufaniu) ryzyka ze strony zarówno studenta, jak i nauczyciela.

[Curzon-Hobson, 2002]

Istota tutoringu i jego znaczenie w edukacji

Tutoring jest najczęściej traktowany jako zaplanowany przebieg rozwoju, który zachodzi w relacji mistrz-uczeń¹. Jest to jedna z metod tzw. edukacji zindywidualizowanej, która opiera się na bezpośrednich spotkaniach nauczyciela z uczniem.

Ma on swe korzenie w starożytnej Grecji. Już Sokrates w V wieku przed naszą erą prowadził ze swoimi uczniami rozmowy oparte na inspirujących pytaniach, czyli jednego ze sposobów rozwojowego oddziaływania na ucznia we współczesnym tutoringu. Nie cenił on podawania gotowej wiedzy uczniowi – czyli nauczania nie wymagającego od niego wysokiego zaangażowania. Zdaniem tego greckiego myśliciela, nauczyciel powinien prowadzić z uczącym się taki dialog, który pobudza go do wysiłku intelektualnego połączonego z przeżyciami emocjonalnymi, co stanowi ważny czynnik wywołujący wewnętrzną motywację do nauki. Metoda dialogu sokratejskiego polegała na tym, że osoba nauczająca stawia przed uczniem szereg pytań, które pozwalają na samodzielne dotarcie do informacji i znaczeń dotychczas mu niedostępnych. Poznanie zachodzi tu poprzez aktywne działanie studenta – nie jest wynikiem otrzymania wiedzy z zewnątrz.

Tutoring współczesny rozumiany jest także jako proces długofalowej współpracy, nakierowany na integralny – obejmujący wiedzę, umiejętności i postawy (kompetencje społeczne) – rozwój podopiecznego (ang. *tutee*). Bazuje on na indywidualnych spotkaniach, na których – w atmosferze dialogu, szacunku i obustronnego poświęcania uwagi – tutor współpracuje z podopiecznym, w celu zapewnienia mu optymalnych warunków do rozwoju poznawczego i osobowego [Budzyński i inni, 2009, s. 6].

Tutoring wyznacza specyficzną filozofię kształcenia, akcentującą potrzebę indywidualizmu i samodzielności myślenia. W dzisiejszym świecie, w erze społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy, wymaga się od niemalże wszystkich jednostek kreatywności, zaradności i proaktywności [por. Wypych, 2012]. Ludzie twórczy,

z otwartymi umysłami, zaliczani w ekonomii do tzw. „kapitału ludzkiego”, stają się bardzo istotną dla gospodarki wartością. Rozwój metod nauczania, które wzmacniają ów kapitał, powinien być głównym przedmiotem zainteresowania oświaty i wychowania i to zarówno pedagogów, jak i psychologów. Przed przedstawicielami środowisk zajmujących się edukacją stoi wyzwanie, wymagające wytworzenia nowego sposobu kształcenia na wszystkich szczeblach nauczania.

W tłumaczeniu z języka angielskiego, słowo „tutoring” oznacza zajęcia w małych grupach, korepetycje. *Tutor* zaś, to prywatny nauczyciel, korepetytor, wychowawca, opiekun naukowy. Z tego wynika z jednej strony, że pojęcie „tutoring” oznacza indywidualne lekcje z nauczycielem, jednak na takim rozumieniu nie kończy się bezpośrednia analogia do korepetycji. Tutoring w swej istocie jest pojęciem szerszym i oznacza strategię rozwoju osobistego i poznawczego podopiecznego. Zadaniem tutora jest bowiem, *poprzez indywidualne spotkania w atmosferze dialogu i wzajemnej uwagi – praca z podopiecznym, pozwalająca uczniowi dogłębnie poznać określony obszar wiedzy, rozwijać umiejętność samodzielnego jej zdobywania oraz sztukę maksymalnego korzystania z własnych talentów* [Czekierda, 2009, s. 5-6].

Tutoring w dzisiejszym rozumieniu jest więc zindywidualizowaną metodą edukacji i opiera się na bezpośrednim spotkaniu nauczyciela z uczniem. W procesie tutoringu akcent położony jest na rozwój społeczny, utożsamiany z sytuacją rozwoju osobistego i poznawczego ucznia. Jak uważa m.in. M. Budzyński, *tutoring jest najczęściej długofalowym (obejmującym co najmniej jeden semestr) procesem współpracy, nakierowanym na integralny – obejmujący wiedzę, umiejętności i postawy² – rozwój podopiecznego* [Budzyński, 2009, s. 6].

Tutorzy mają za zadanie znaleźć w każdym uczniu zestaw pozytywnych cech, które warto rozwijać, wspólnie z nim zaplanować jego rozwój, a następnie towarzyszyć w tym rozwoju. To powinno stanowić podstawę jego pracy. Taki nauczyciel jest kimś w rodzaju mistrza, przewodnika, uważnie podchodzi do wyników pracy ucznia, motywuje do długotrwałej współpracy. Ma dawać to, czego zwykle nie mogą zapewnić masowe systemy edukacji – skupienie uwagi na konkretnym uczniu, czyli indywidualne podejście do nabywania wiedzy połączone z rozwojem społecznym ucznia. W tutoringach liczy się również zrównoważenie pomiędzy wyrozumiałością a konsekwencją [Czekierda, 2009, s. 17], co oznacza – z jednej strony – nierestrykcyjne traktowanie błędów i niedoskonałości, z drugiej natomiast – rygor w konsekwentnym dążeniu do rozwojowych zmian podopiecznego. Istotny jest także element debaty pomiędzy tutorem a uczniem, do której student przygotowuje się poprzez lektury, samodzielną pracę z tekstem oraz eseje, samodzielnie pisane, następnie recenzowane i omawiane w trakcie spotkań z tutorem [Budzyński i inni, 2009, s. 20]. W trakcie realizacji procesu tutoringowego przenikają się dwa obszary rozwoju podopiecznego: osobisty i naukowy. Dzięki inspirującym spotkaniom z tutorem, uczeń może czynić postępy zarówno w obszarze wiedzy, jak i w sferze rozwoju osobistego, nabierając pewności siebie, a także rozwijając „szlachetne cechy charakteru” [tamże, s. 7]. Warunkiem zaistnienia rozwoju w sferze osobistej ucznia jest przede wszystkim partnerski styl współpracy i autentyczność tutora [Malm, 2008].

Podsumowując rozważania o specyfice tutoringu jako metody nauczania, można stwierdzić, że jest on zaplanowanym procesem rozwoju, który następuje wskutek dialogu studenta z tutorem, połączonym z wspierającymi działaniami tutora, dotyczącymi zarówno wiedzy, jak i rozwoju osobistego, opierającym się na partnerstwie, autentyczności obu stron i wzajemnym zaufaniu.

Znaczenie relacji między nauczycielem a uczniem w procesie tutoringu

Relacja między nauczycielem a uczniem jest podstawowym filarem tutoringu, jako strategii edukacyjnej i wychowawczej. *Jego skuteczność jest rezultatem jakości spotkania i dialogu [...], nie zależy jedynie od osoby tutora, jego kompetencji, talentu, lecz powstaje pomiędzy dwiema osobami i przez nie jest kształtowana* [Czayka-Chełmińska, 2007, s. 43]. Temat relacji między ludzką, szczególnie na gruncie edukacji jest szeroko dyskutowany obecnie w mediach i literaturze. J. Stewart podchodzi do tego tematu niezwykle poważnie twierdząc, że ludzka tożsamość zależy od rodzaju i jakości budowanych przezeń relacji z innymi *ludzka istota rodzi się w kontaktach międzyludzkich [...], żeby stać się osobą musimy doświadczyć związku z innymi osobami* [Mosty..., 2008, s. 9]. Autor dodaje, że każdy człowiek jest formowany przez kontakty międzyludzkie, a korzyści jakie może on odnosić z samotności czy medytacji są możliwe tylko wtedy, kiedy dana jednostka żyje w trwałych związkach z innymi [tamże, s. 32]. Katarzyna Olbrycht natomiast zakłada, że rozwój każdego człowieka, role społeczne w jakich funkcjonuje, czy relacje jakie buduje z innymi ludźmi ściśle korespondują z odwoływaniem się do przykładów, mistrzów, autorytetów, z procesem modelowania zachowań i myślenia przez osoby znaczące w życiu danej jednostki. W ludzkim życiu, pisze K. Olbrycht *trudno jednoznacznie oddzielić to, co zawdzięczamy sobie, od tego co bezpośrednio, czy pośrednio zawdzięczamy innym. W naszych biografjach zaznaczają się wpływy osób, z którymi łączą nas więzy krwi, związki uczuciowe, bliskość fizyczna i psychiczna, ale i tych, które zyskały szczególne nasze uznanie* [Olbrycht, 2009, s. 7]. Relacja między nauczycielem a uczniem zdecydowanie wzmacnia rozwój ucznia, powstaje ona między dwoma osobami, przez nich jest kształtowana.

Tak budowana relacja staje się partnerską, gdzie w pewnym sensie, jedna osoba nie jest ważniejsza od drugiej, obie są ważne tak samo. John Holt dodaje, że spotkanie nigdy nie będzie prawdziwe, szczere i uczciwe, jeśli jedna osoba będzie miała władzę nad drugą. Zwykle bowiem, pisze J. Holt, wykładowca deklaruje, że oczekuje kontrargumentów, krytycznej analizy jego słów, w praktyce jednak studenci szybko uczą się, że sposobem otrzymania najwyższej oceny jest *rygorystyczne trzymanie się opinii profesora, wymagające jedynie pewnego parafrazowania, aby uniknąć wrażenia, że rzuca się profesorowi w twarz jego własne słowa* [Holt, 2007, s. 51].

Podsumowując, można stwierdzić, że relacja tutor-uczeń opiera się z jednej strony na bliskich, prawie przyjacielskich kontaktach, a z drugiej, na podejściu zadaniowym, projektowym. Charakter takiego spotkania wymusza więc na uczniu odpowiedzialność za wykonanie zadania, bo można przypuszczać, że jeżeli nie wykona on zadania (esej, projekt, wypowiedź), to skuteczność dobrej relacji może ulec zachwianiu. Można zatem wnioskować, że tutor jako wymagający partner dyscyplinuje ucznia wizją utracenia dobrej

relacji jako wartości nadrzędnej w tej edukacyjnej sytuacji. S. Szczurkowska zauważa, że relację intelektualną między tutorem a uczniem można nazwać partnerską i porównać ze sportową rozgrywką, *gdzie obaj partnerzy są beneficjentami tej gry, ucząc się od siebie nawzajem i tworząc swój własny potencjał* [Szczurkowska, 2012, s. 25]. Trzeba zatem stwierdzić, że jeżeli tutor jest partnerem, to jest również uczestnikiem dyskusji i nie dominuje, nie narzuca przekonań i rozwiązań [tamże, s. 39].

Determinanty i znaczenie zaufania w relacji tutor-uczeń

Choć znaczenie słowa „zaufanie” wykorzystywanego w codziennych kontaktach z ludźmi, wydaje się oczywiste i na co dzień nie oczekuje się jego definiowania, w przypadku, gdy istnieje konieczność określenia jego istoty, okazuje się, że nie jest to łatwe. Powodem tego jest m.in. fakt, że samo w sobie nie jest ono widocznym zachowaniem, lecz raczej określonym stanem psychicznym. Można ten stan określić jako skłonność do pewnego sposobu myślenia dotyczącego zachowań innych ludzi – traktowanych indywidualnie lub zbiorowo – połączoną z wartościowaniem i pozytywnymi oczekiwaniami. Zaufanie interpersonalne³ jest też wyrazem uznania wartości drugiego człowieka, jako autonomicznej osoby ludzkiej, która dba o dobrą jakość relacji tworzonych z innymi.

W tym opracowaniu przyjęta została definicja zaufania, często przywoływana w literaturze przedmiotu, uważana przez wielu autorów za najogólniejszą. Jest to sformułowanie Mayera, Davisa i Schoormana (1995)⁴. Według tych badaczy, zaufanie to *gotowość jednej ze stron do wystawienia się na potencjalnie krzywdzące działania drugiej strony, oparta na oczekiwaniu, że ta druga strona będzie przejawiać działania ważne dla ufającego, niezależnie od możliwości jej monitorowania lub kontrolowania*.

Występujące w przedstawionej definicji określenie „gotowość do wystawienia się na potencjalnie krzywdzące działania drugiej strony”, może dotyczyć kilku rodzajów sytuacji:

- a) świadomego poddawania się oddziaływaniom fizycznym (np. zabieg medyczny);
- b) powierzenia komuś cennego przedmiotu (np. oddanie na przechowanie pamiętki rodzinnej na czas wyjazdu);
- c) zaniechania, przynajmniej na pewien czas, obserwacji zachowania osoby, która podjęła jakieś zobowiązanie względem ufającego (umowa, obietnica, zgoda na przestrzeganie norm czy procedur);
- d) otwartego dzielenia się społecznie „wrażliwymi” informacjami (sprawy osobiste, intymne, rzadka lub tajna wiedza, kontrowersyjne lub zakazane poglądy, opinie);
- e) powierzenia komuś swojego losu, zdając się na czyjąś mądrość życiową (doświadczenie, wiedzę) w sferze działania, która do ufającego jest szczególnie istotna, np. rozwój osobisty lub nabywanie wiedzy w szkole czy na wyższej uczelni.

Mimo wyraźnych, jakościowych różnic między wymienionymi sytuacjami, można dostrzec ich wspólny mianownik – aby wystąpiła możliwość zaistnienia zaufania, musi istnieć potencjalne ryzyko i niepewność oraz swoboda decydowania drugiej strony o swoim zachowaniu⁵. W zacytowanej wcześniej definicji wszystkie te czynniki są obecne, zarówno w wolności decyzji o zaufaniu po stronie osoby ufającej, jak i w dowolności zachowań osoby obdarzonej zaufaniem względem strony ufającej. Różnice wyrażają się rodzajem krzywdy

– cierpienie fizyczne, poczucie utraty, niepokój i zagrożenie trudnymi do przewidzenia konsekwencjami, niebezpieczeństwo odwetu ze strony otoczenia społecznego, czy uczucie bycia wprowadzonym w błąd w poważnej sprawie życiowej. Z racji tematyki poruszanej w tym opracowaniu, ten ostatni rodzaj zaufania, występujący w sytuacji „powierzenia komuś swojego losu” jest najściślej związany z omawianą tu relacją tutor-uczeń⁶.

Wspomniani wyżej autorzy opisali trzy czynniki warunkujące zaistnienie zaufania do osoby z wyższą pozycją społeczną⁷:

- kompetencje strony obdarzanej zaufaniem, które są ważne dla strony ufającej oraz jednocześnie takie, których jej (stronie ufającej) w danych okolicznościach brakuje⁸;
- uczciwość strony obdarzanej zaufaniem;
- dobra wola strony obdarzanej zaufaniem, wyrażająca się troską o osobę bądź grupę ludzi, którzy w jakiś sposób zależą od jej decyzji i są skłonni jej zaufać.

Cytowani autorzy definiują kompetencje⁹ jako postrzegany stopień umiejętności, zdolności i cech osoby obdarzanej zaufaniem, pozwalających wpływać na realizację działań, które mają być wykonane w sytuacji zależności pomiędzy stroną ufającą a obdarzaną zaufaniem [Mayer i inni, 1995, s. 717]. Uczciwość¹⁰ to stopień, w jakim działania strony obdarzanej zaufaniem są spójne z wyznawanymi przez nią zasadami, głoszonymi słowami i wartościami, które są uznawane za właściwe przez stronę obdarzającą zaufaniem. W literaturze przedmiotu uczciwość jest uważana za jeden z najważniejszych elementów zaufania [Mayer i inni, 1995, s. 720]. Dobra wola¹¹ natomiast to wyrażana przez stronę obdarzaną zaufaniem chęć czynienia dobra wobec strony, która ma zamiar obdarzyć ją zaufaniem bądź trwa w tym nastawieniu [Mayer i inni, 1995, s. 718]. Zdaniem cytowanych autorów, niewystąpienie któregośkolwiek z tych czynników w danej relacji, spowoduje spadek istniejącego wcześniej zaufania, albo uniemożliwi jego zaistnienie.

Opisana koncepcja, dotycząca osobowych determinant zaufania do autorytetu¹², wskazuje na to, że spostrzeganie tych składowych przez ucznia może rodzić poczucie zaufania do nauczyciela przede wszystkim w przypadku, gdy wszystkie one występują jednocześnie w podobnym „nasileniu”. Jednak – jak można przyjąć – w przypadku relacji nauczyciel-uczeń, z powodu jej specyficznego kontekstu¹³, dostrzeganie przez ucznia dwóch z nich wystarczy do zaistnienia zaufania – uczciwości i troski. Stąd w niektórych, przywoływanych poniżej badaniach, nie uwzględnia się czynnika „kompetencje”.

Co może wynikać z zaistnienia zaufania ucznia do nauczyciela, w szczególności, gdy występuje w roli tutora? Zapewne pozytywnych następstw jest wiele, ale w tym miejscu wskazane zostaną te, które na pewno zostały potwierdzone empirycznie. I tak, wyniki badań potwierdzają korzystny wpływ zaufania ucznia do nauczyciela na podtrzymywanie bieżącej relacji [por. Holmes i Rempel, 1989; Planalp i in., 1988], na satysfakcję ucznia z kontaktu z nauczycielem i na pozytywną jego ocenę [Jaasma, Koper, 1999], na dążenie ucznia do samodzielnego pogłębiania wiedzy [Govindarajan, 1991], na efektywność przekazu wiedzy i umiejętności przez nauczyciela oraz inspirowanie uczniów do samodzielnej nauki [Corrigan, Chapman, 2008].

Ponadto, jak ujął to jeden z badaczy: *Zufanie zapewnia uczucie kolektywności, które wyłania się z życzliwej akceptacji idei i wartości czegoś co publiczne i popycha*

każdego studenta i nauczyciela do sformułowania, odkrycia i badania, poprzez dialog, ich osobistych, przebudowywanych z upływem czasu związków z wiedzą, ze sobą i z innymi [Curzon-Hobson, 2002, s. 268].

Wszystkie te następstwa wystąpienia zaufania w relacji nauczyciel-uczeń należą bez wątpienia do zbioru warunków, które powinny być spełnione, aby tutoring spełnił swoją rolę efektywnego narzędzia rozwijania poznawczego i osobowego ucznia.

Dlatego też pytanie, jak powinien się prezentować uczniowi tutor, jakich zachowań powinien unikać, a jakie wykorzystywać, aby był wiarygodny i wzbudzał zaufanie ucznia, jest wyjątkowo ważne i aktualne, zwłaszcza w obliczu tak aktualnych dzisiaj starań o jakość nauczania.

Uwagi końcowe

Podjęcie tutoringowe z powodzeniem wpisuje się w cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku. W zakresie kształcenia najczęściej w raporcie wymienia się bowiem:

- *rozwijanie osobowości studentów, wyrabianie umiejętności samodzielnego zdobywania i uzupełniania wiedzy przez całe życie oraz krytycznego myślenia,*
- *popudzanie kreatywności, wyposażanie w wiedzę i umiejętności korzystania z nowoczesnych technik, pozwalających na świadome i sprawne funkcjonowanie w złożonym świecie;*
- *wyrabianie umiejętności współpracy opartej na wzajemnym zaufaniu oraz umiejętności kierowania pracą zespołową;*
- *wyrabianie umiejętności dostosowywania się do zmian zachodzących na rynku pracy;*
- *kształtowanie racjonalnych, etycznych i zaangażowanych postaw obywatelskich;*
- *wyrabianie otwartości na świat i wrażliwości na kulturę;*
- *wyrabianie wrażliwości na środowisko naturalne¹⁴.*

W odpowiedzi na raport szkolnictwa wyższego warto zauważyć, że tutoring poprzez swoje indywidualne podejście przyczynia się z jednej strony, do ukształtowania ważnych społecznych umiejętności ucznia, takich jak wrażliwość i otwartość na otaczającą go rzeczywistość, współpraca, odpowiedzialność, budowanie zaufania czy partnerski sposób porozumiewania się (tzw. niespecyficzne skutki kształcenia), z drugiej natomiast, rozwija zdolność uczenia się (połączonego z krytycznym myśleniem i rozwiązywaniem problemów natury intelektualnej (specyficzne skutki kształcenia) [por. Gómiak, Nowak-Żółty, 2013]. Te dwie składowe ogólnego potencjału człowieka, to jedne z podstawowych właściwości poszukiwanych u pracowników przez współczesnych pracodawców. Kształcenie tutoringowe oparte na interakcji nauczyciela i studenta stawia tego drugiego w roli poszukiwacza wiedzy, a nie tylko w roli „biorcy”.

Te opisywane powyżej pozytywne efekty tutoringów mogą wystąpić jedynie wtedy, jeśli pomiędzy tutorem a uczniem wytworzy się więź partnerska, oparta na wzajemnym zaufaniu, którego podłoże uwarunkowane jest m.in. opisanymi wcześniej czynnikami. Za budowę tej więzi odpowiedzialny jest przede wszystkim tutor, co wcale nie oznacza, że zwolniony jest z tego „obowiązku” jego uczeń (patrz przypis 6).

Przypisy

¹ Przez termin „uczeń” rozumie się w tym kontekście zarówno ucznia szkoły podstawowej, gimnazjalnej czy średniej, jak i studenta szkoły wyższej.

² Pojęcie „postawa”, jako element przewidywanego zakresu efektów rozwojowych kształcenia, w ostatnim ministerialnym rozporządzeniu dotyczącym efektów kształcenia (listopad 2011), zostało zastąpione określeniem „kompetencje społeczne”. Ta zmiana miała umożliwić lepsze zrozumienie tego wymogu edukacyjnego wśród nauczycieli akademickich specjalności niehumanistycznych, a także poszerzyć ten aspekt efektów kształcenia o umiejętności radzenia sobie w sytuacjach interpersonalnych i społecznych.

³ W tym opracowaniu pojęcie zaufania rozpatrywane jest głównie w odniesieniu do bezpośrednich relacji międzyludzkich, czyli jako zaufanie interpersonalne. Można wyróżnić jeszcze inne jego odmiany (np. zaufanie organizacyjne, zaufanie do solidności wykonawców konstrukcji budowlanej itp.). W dalszej części tekstu – dla uproszczenia wyводу – będzie pominięty przymiotnik: interpersonalne.

⁴ Przegląd innych definicji zaufania, patrz np.: [Grudzewski i in., 2007, 2009; Hardin, 2009, Sprenger, 2011; Bugdol, 2010].

⁵ Gdyby druga strona miała ograniczony repertuar zachowań – w szczególności jedynie do takich, które są dla nas korzystne – zaufanie nie byłoby potrzebne.

⁶ W tym opracowaniu przyjęte zostało spojrzenie na zaufanie występujące w relacji nauczyciel/tutor-uczeń, tylko z perspektywy ucznia. Nie zrobione to zostało dlatego, że autorzy uważają zaufanie widziane z perspektywy nauczyciela, jako mniej znaczące dla oczekiwanych celów edukacyjno-rozwojowych. Stało się tak tylko ze względu na fakt, że ten temat wymagałby rozwinięcia, na które nie ma tutaj miejsca. Ta składowa wzajemnego zaufania odgrywa dużą rolę, co wynika choćby ze zjawiska tzw. samospełniających się przepowiedni, występującego w procesie nauczania, w którym zaufanie do ucznia odgrywa kluczową rolę [por. Harris, Rosenthal, 1985]. Należy też pamiętać, że uczeń dysponuje również wieloma możliwościami wpływania na relację z tutorem, aby jego (tutora) decyzja o okazaniu uczniowi zaufania stała się bardziej prawdopodobna.

⁷ Choć Mayer, Davis i Schoorman odnieśli swoją koncepcję do kontekstu organizacyjnego, a dokładniej relacji przełożony-podwładny, ich spostrzeżenia – przy odpowiednio szerokim potraktowaniu pojęć opisujących model – mogą stosować się do innych kontekstów społecznych, w których strony mają różną pozycję społeczną, czyli m.in. do relacji tutor-uczeń.

⁸ Określenie „strony obdarzanej zaufaniem” jest pewnym uproszczeniem dokonany dla zwięzłości wyводу. Chcąc być bardziej precyzyjnym, w tym miejscu należałoby napisać: „Osoby, której w danych okolicznościach można zaufać i następnie trwać przy tej ‘decyzji’, ale pod warunkiem obecności trzech czynników opisywanych w przedstawianym modelu”.

⁹ W oryginale występuje tu angielskie słowo *ability*.

¹⁰ Jest to przyjęte tutaj tłumaczenie angielskiego słowa *integrity*, które można też rozumieć jako spójność wewnętrzna bądź autentyczność.

¹¹ Określenie „dobra wola”, które jest przyjętym w tym miejscu tłumaczeniem angielskiego słowa *benevolence*, może być rozumiane, jako skłonność do okazywania komuś życzliwości bądź dobrej woli, zabieganie o czyjś komfort psychiczny, o zadowolenie z wykonywanego zadania, zapewnianie wsparcia w sytuacji tego wymagającej itp. W części opracowania dotyczącej bezpośrednio mediów określenie to będzie używane w znaczeniu: zabieganie o zadowolenie odbiorców mediów, w nawiązaniu do ich oczekiwań dotyczących zarówno rzetelności, uczciwości, jak i wygody w korzystaniu z danego medium. Ta zmiana w opisie znaczenia tego zwrotu wynika z faktu jego – w dużej mierze metaforycznego – zastosowania do zjawiska innego niż bezpośrednie relacje międzyludzkie.

¹² Przywołane w tym miejscu określenie „autorytet”, przyjęte zostało – dla uproszczenia – w znaczeniu bardzo ogólnym: ktoś kto pełni rolę (funkcję) społeczną, która powinna wiązać się z większą wiedzą, doświadczeniem itp. W literaturze przedmiotu pojęcie to uważane jest za wysoce złożone i jest rozpatrywane z różnych perspektyw.

¹³ W sytuacji tutoringu determinanta zaufania związana z wiedzą czy – ogólniej – z kompetencjami jest niejako „automatycznie” wpisana w jego kontekst, ponieważ dobór tutora odbywa się głównie według tego kryterium.

¹⁴ Fragment raportu „Misja, wizja i cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku” przygotowanego przez firmę Ernst&Young Business Advisory oraz Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w 2009 r.

Bibliografia

- Budzyński M., Czekierda P., Traczyński J., Zalewski Z., Zembrzuska A.: *Tutoring w szkole*. Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009
- Bugdol M.: *Wymiary i problemy zarządzania organizacją opartą na zaufaniu*. Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010
- Corrigan M. W., Chapman P. E.: *Trust in Teacher: A Motivating Element to Learning*. 2008. http://www.radicalpedagogy.org/radicalpedagogy8/Trust_in_Teachers__A_Motivating_Element_to_Learning.html [dostęp 20.06.2014]
- Curzon-Hobson A.: *A pedagogy of trust in higher learning*. „Teaching in Higher Education” 2002, No. 7 , pp. 265-277
- Czayka-Chelmińska K.: *Metoda tutoringu*. [W:] *Tutoring, w poszukiwaniu metody kształcenia liderów*. Stowarzyszenie Szkoły Liderów, Warszawa 2007
- Czekierda P.: *Co możemy zyskać w perspektywie społecznej wprowadzając tutoring*. [W:] *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacji*. Pod red. P. Czekierdy, M. Budzyńskiej, J. Traczyńskiego Z. Zalewskiego, A. Zambrzuskiej. Wydawca: Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009
- Govindarajan G.: *Enhancing oral communication between teachers and students*. „Education” 1991, No. 112 , pp. 183-186
- Gómiak L., Nowak-Żółty E.: *Czynniki specyficzne i niespecyficzne w ocenie skuteczności kształcenia z wykorzystaniem tutoringu i e-learningu*. [W:] *Człowiek – Media – Edukacja*.

- Pod red. naukową J. Morbitzera i E. Musiał. Wydawca: Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2013
- Grudzewski W. M., Hejduk I. K., Sankowska A., Wańtuchowicz M.: *Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych*. Wydaw. Difin, Warszawa 2007
- Grudzewski W. M., Hejduk I. K., Sankowska A., Wańtuchowicz M.: *Zarządzanie zaufaniem w przedsiębiorstwie*. Oficyna Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009
- Hardin R.: *Zaufanie*. Wydaw. Sic! Warszawa 2009
- Harris M. J., Rosenthal R.: *Mediation of interpersonal expectancy effects: 31 meta-analyses*. „Psychological Bulletin” 1985, Vol. 97, No. 3, pp. 363-386
- Holmes J. G., Rempel J. K.: *Trust in close relationships*. [W:] *Close relationships*. Ed. C. Hendrick. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc. 1989, pp. 187-220
- Holt J.: *Zamiast edukacji. Warunki do uczenia się przez działanie*. Wydaw. Impuls, Kraków 2007
- Jaasma M. A., Koper R. J.: *The relationship of student-faculty out-of-class communication to instructor immediacy and trust and to student motivation*. „Communication-Education” 1999, No. 48, pp. 41-47
- Malm B.: *Authenticity in teachers' lives and work: Some philosophical and empirical considerations*. „Scandinavian Journal of Education research” 2008, Vol. 52, No. 4, pp. 373-386
- Mayer R. C., Davis J. H., Schoorman S. D.: *An Integrative Model of Organizational Trust*. „Academy of Management Review” 1995, No. 3, pp. 709-734
- Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*. Red. J. Stewart. PWN, Warszawa 2008
- Olbrycht K.: *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009
- Planalp S., Rutherford D. K., Honeycutt J. M.: *Events that increase uncertainty in personal relationships II: Replication and extension*. „Human Communication Research” 1988, No. 14, pp. 516-547
- Sprenger P. K.: *Zaufanie #1. Zaufanie jest lekarstwem na chorobę, która opanowuje świat biznesu*. MT Bisnes, Warszawa 2011
- Szczurkowska S.: *Tutoring w praktyce nauczyciela akademickiego*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Warszawa 2012
- Wypych M.: *Warunki skuteczności osób proaktywnych w organizacjach*. [W:] *Podmiotowość człowieka w organizacji*. Pod red. M. Motyki, J. Pawlak. Wydaw. Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2012, s. 79-94